

ZALA MEGYE KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSÁNAK KORSZERŰSÍTÉSE

Tervezet

Zala megye önkormányzati könyvtárhálózatában a központ szerepét betöltő Deák Ferenc Megyei Könyvtár szervezi és koordinálja a lakosság könyvtári ellátását. Mivel az elmúlt években a költségvetési megszorítások tovább folytatódtak, egyre több könyvtár került a működésképtelenség határára. Továbbá vannak a megyében olyan települések is, ahol nincs könyvtári szolgáltatás.

Zalában az önkormányzatok 1992-ben megkötött *Együttműködési megállapodása* alapján történik a könyvtári ellátás megszervezése és az ellátórendszerek működtetése. A hálózatgondozói és ellátórendszeri tevékenységet - az országban egyedülállóan - a megyei önkormányzat közgyűlése anyagilag támogatja. Ez az összeg azonban az utóbbi években nem emelkedett, így a városi könyvtárak hálózati munkával járó költségeit egyre kevésbé fedezi.

Ezért fontosnak érezzük, hogy felhívjuk a könyvtárak és fenntartó önkormányzatok figyelmét minden olyan új lehetőségre, amely a községi könyvtári ellátás helyzetét javíthatja.

Figyelembe véve a zalai adottságokat, a központi elképzeléseket és a megjelent jogszabályokat, a Deák Ferenc Megyei Könyvtárban egy tervezetet állítottunk össze, amelyben megjelöljük a továbblépés lehetőségeit.

Zala megye könyvtári ellátásának főbb jellemzői 2005-ben

A 257 Zala megyei település lakossága összesen 296705 fő. Közülük 165369-en (56 %) a 9 városban élnek, a többiek pedig a 248 községben.¹

Az apró falvas Zalában a könyvtári szolgáltatások biztosításához szükséges könyvtárhelyiséggel 229 település rendelkezik (9 városban és 220 községben).

Néhány településen több szolgáltató-hely is van: a könyvtári szolgáltatóhelyek száma Zalában összesen 254, amelyből 231 könyvtár (18 városi és 220 községi) és 23 fiókkönyvtár (18 városi, 5 községi). Kettős funkciójú feladatkört (községi és iskolai) 57 önálló és két városi fiókkönyvtár lát el.²

28 településen nincs közkönyvtár. Ezeknek községeknek a többsége nagyon apró település, 19 falu lakossága még a 100 főt sem éri el, 8 településen 100-500 fő közötti a lakosság száma, egyedül Balatonmagyaród lélekszáma haladja meg az 500 főt.

A települési könyvtárak 96%-a községi könyvtár, amelyek működési körülményei, állománya, szolgáltatásai elmaradnak a városban működő könyvtáraktól. A könyvtárral rendelkező községek több mint a felének lakossága nem éri el az 500 főt sem, így az önkormányzati normatív támogatás ma már nem elegendő a könyvtár működési költségeire. Az 1000 főt meghaladó községek száma is mindössze 16%.

A sok apró településből álló megye községeiben a könyvtárak intézményként való működtetésére az önkormányzatok részére nem áll rendelkezésre elegendő forrás. Ezt igazolják a statisztikai adatok és a szakfelügyeleti vizsgálatok is.

A községek könyvtárainak többsége alapító okirattal rendelkezik, szerepelnek a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén, de mint a szakfelügyeleti vizsgálatok is igazolják, többségük nem intézményként működik, **nem teljesíti a nyilvános könyvtári szakmai**

kritériumokat. Esetükben a szakfelügyelet javasolta, hogy az önkormányzat hozzon határozatot arról, hogy a továbbiakban milyen formában kívánja teljesíteni törvény által előírt kötelezettségeit.

Az 1997. évi CXL. törvény megjelenése után az életben maradás érdekében kívánatos volt, hogy mindazon könyvtári szolgáltató-hely kerüljön be a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékébe, amelynek fenntartója alapító okiratot készített, meghatározta a könyvtár alapfeladatait, gondoskodott a vezető kinevezési rendjéről, gazdálkodási jogköréről és az intézmény szakszerű elnevezéséről. Ezzel az adott szolgáltató-hely, illetve fenntartója jogosulttá vált az érdekeltségnövelő támogatás igénybe vételére, valamint központi forrásból finanszírozott pályázatokon történő részvételre. A 4/2004. (II.20.) NKÖM rendelet szerint azonban már **az a fenntartó önkormányzat is jogosult érdekeltségnövelő támogatás igénybe vételére, amely nem tart fenn nyilvános könyvtárat, de a nyilvános könyvtári szolgáltatásokat megrendelés vagy társulás útján biztosítja.** Azaz nem kell „jegyzéken lévőnek” lenni ahhoz, hogy a dokumentumgyarapításra áldozott helyi forrás érdekeltségnövelő támogatást kaphasson.

Jónéhány alapító okirattal rendelkező könyvtár elhelyezési és működési körülményei a pályázatoknak köszönhetően valóban javultak. Több könyvtárat sikerült felújítani, illetve a berendezését korszerűsíteni. Egyre több településen informatikai fejlesztésre is sor kerül. 2004-ben valamennyi városban működő könyvtár és a községi könyvtárak fele rendelkezett számítógéppel és Internet eléréssel.

A községi könyvtárakban elsősorban megbízási díjas könyvtárosokat alkalmaznak, többségük nem rendelkezik könyvtáros szakképesítéssel, de a megyei könyvtári hálózati rendszerben a városi könyvtárakkal és a megyei könyvtárral kialakult jó szakmai kapcsolat révén szakmai módszertani segítséget kaphatnak a községi könyvtáros kollégák. Felsőfokú könyvtáros végzettséggel 19, középfokú könyvtáros végzettséggel 12 községi könyvtáros rendelkezik.

A könyvtárak többsége kis alapterületű, 67%-uk nagysága nem éri el az 50 m²-t. 200 m² feletti alapterülettel csak a nagyobb városi könyvtárak és a megyei könyvtár rendelkeznek.

Míg a városokban működő könyvtárak heti 5-6 napot tartanak nyitva, a községi könyvtárak nyitva tartási ideje nagyon alacsony. A 220 községi könyvtár közül 88 heti 2 napon, 60 heti 1 napon van nyitva egy-két órát. Magasabb nyitva tartási idő csak a főállású könyvtárost alkalmazó néhány nagyobb településen (pl. Lovászi, Pacsa), az iskolai feladatot is ellátó könyvtárakban, illetve a teleházzal közösen működő könyvtárakban jellemző.

A megye községi könyvtárainak állománya elsősorban könyv. Folyóiratok, AV dokumentumok csak a nagyobbak gyűjteményében találhatóak meg. Az éves gyarapítás alacsony, az olvasók alig jutnak kurrens irodalomhoz, 39 községi könyvtárban pedig még gyarapítás sem volt 2005-ben. Ennek ellenére a megye könyvtárhasználóinak 32 %-a községi könyvtárak beiratkozott olvasója. Ezért fontos, hogy a lakosság számára a községekben *helyben legyen biztosított* a korszerű könyvtári szolgáltatás.

A községi könyvtárak nagy része (70 %-a) nem önállóan szerzeményez, hanem igénybe veszi a térség nagyobb városi könyvtárának szakmai segítségét. A megyében négy ellátórendszer működik, a keszthelyi, a lenti, a nagykanizsai és a zalaegerszegi. A települési önkormányzatok szerződést kötöttek a városi könyvtárakkal, amelyben rögzítették az ellátórendszer működését. Az ellátórendszeri és hálózatgondozói szolgáltatásokat a megyei önkormányzat is támogatja. **A Zala megyei könyvtárhálózat**

és az ellátórendszer további működtetése változtatások előtt áll, ezért el kell gondolkodni a korszerűsítésének lehetőségein.³

Zala megye kistérségei közül a Nagykanizsai Kistérség a könyvtári feladatok ellátását is felvállalta. A nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár a Nagykanizsai Többcélú Kistérségi Társulás szolgáltató könyvtára. Kidolgozták a NAGYKAR elnevezésű kistérségi elektronikus szolgáltató rendszert, amelybe bekapcsolták a kistérség községeit. 2005-ben 4 településen a mozgókönyvtári ellátást is bevezették, és ehhez igénybe vették a normatív támogatást.

Központi elképzelések a kistelepülési ellátás korszerűsítésére

A könyvtári terület stratégiai céljai 2003-2007 között c. alapdokumentum szerint 4 kiemelt terület fejlesztése között szerepel a regionális könyvtári ellátás. Miután az esélyegyenlőség érdekében bárhol az országban élő állampolgárnak joga van minden számára szükséges információhoz és dokumentumhoz, a kistelepülések könyvtári ellátását hozzá kell kapcsolni a nagyobb egységekéhez akár úgy, hogy a település önálló könyvtárat tart fenn és ezt fejleszti, akár úgy, hogy a megyei vagy nagyobb városi könyvtártól vásárolja meg az önkormányzat mindazon szolgáltatásokat, amelyekre a településen szükség van.

2004-ben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma egy komplex programot dolgozott ki, amely reméljük, néhány éven belül észrevehető eredményt fog mutatni. A program jogi keretét az 1997. évi CXL. törvény 64.§-a adja, mely szerint a települési könyvtári ellátás biztosítása a helyi önkormányzatok kötelező feladata, amelyet a községi, városi, megyei jogú városi önkormányzat nyilvános könyvtár fenntartásával vagy önkormányzatok közötti társulásban nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy nyilvános könyvtár szolgáltatásainak megrendelésével teljesíthet. Az új program megnevezése: **Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer**, azaz KSZR.⁴

A KSZR célja: hogy a kistelepülésen élők közvetve vagy közvetlenül hozzáférjenek - igényüknek megfelelően - a hatékony és minőségi könyvtári szolgáltatásokhoz. A KSZR a települési önkormányzat kötelező törvényi feladatainak teljesítését segíti elő.

A rendszer a következő **ellátási formákat** támogatja:

1. **Önálló nyilvános könyvtár fenntartása** legalább egy főállású, felsőfokú szakmai végzettséggel rendelkező könyvtáros alkalmazásával. A fenntartó feladata a törvényben előírt alapkövetelmények megteremtése, az alapfeladatok végrehajtása.
2. **Önkormányzatok közötti társulásban nyilvános könyvtár fenntartása** legalább egy főállású, felsőfokú szakmai végzettséggel rendelkező könyvtáros alkalmazásával. A fenntartók feladata a törvényben előírt alapkövetelmények megteremtése, az alapfeladatok végrehajtása.
3. **Nyilvános könyvtár szolgáltatásának megrendelésével** könyvtári szolgáltatások biztosítása helyben vagy mozgókönyvtári ellátás keretében.
 - Helyi szolgáltatás biztosítása lehetséges a nyilvános könyvtárral kötött szerződés alapján, ha a fenntartó rendelkezik kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljaira alkalmas helyiséggel, melynek működtetési költségeit vállalja, s igénybe veszi a könyvtár-ellátási szolgáltató rendszer lehetőségeit. Biztosítja, hogy a szolgáltató hely mindenki által

használható és megközelíthető legyen. Megbízási szerződés alapján vállalja legalább középfokú végzettségű, felhasználói szintű számítógépes ismerettel rendelkező munkatárs alkalmazását, s a rendszeres, a felhasználók többsége számára megfelelő időpontban történő nyitva tartást.

- Helyi szolgáltatás biztosítása lehetséges a nyilvános könyvtárral történő szerződés alapján könyvtárbusz üzemeltetésével, ha a fenntartó sem a helyiséget, sem a könyvtári adminisztrációval foglalkozó személyzetet nem kívánja biztosítani.

Könyvtári szolgáltató helyek működtetése és a könyvtárbusz az úgynevezett “mozgókönyvtári ellátás” két formája, amikor a kistelepülés lakossága számára utazás nélkül helyben elérhetővé válik a nyilvános könyvtári szolgáltatás úgy, hogy egy központi könyvtárból (városból) kitelepítik a községekbe a dokumentumokat, illetve a szolgáltatásokat.⁵

Az utóbbi években a közigazgatásban is változások következtek be, megalakultak a kistérségek, és erősödni látszik a régiók szerepe.⁶

A KSZR kiépítéséhez a település, a kistérség, a megye, a Belügyminisztérium, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az Informatikai és Hírközlési Minisztérium együttműködése szükséges; csak **közös finanszírozásban** működtethető:

- **a település hozzájárulása** (a kistelepülési önkormányzat biztosítja az épületet, annak fenntartását, a számítástechnikai infrastruktúrát, a könyvtári személyzetet, közvetlenül vagy közvetve a dokumentum-beszerzést és a szolgáltatásokat);
- **a szolgáltató könyvtárak hozzájárulása** (a szolgáltató megyei vagy városi könyvtár biztosítja költségvetéséből, illetve pályázatokból a feldolgozott dokumentumokat és információkat)
- **állami hozzájárulás:**
 - **NKÖM** támogatás a “Kulturális vidékfejlesztés – Közkincs” programból a szolgáltatási rendszer működtetésének beindításához, másrészt a meglévő jogszabályi lehetőségek felhasználásához való hozzáférés (érdekeltségnövelő támogatás, felzárkóztató pályázat stb.);
 - **BM** támogatás a többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások normatív működési támogatásával és fejlesztési pályázattal;
 - **NKA** támogatás pályázatokkal;
 - **IHM** támogatás a Közháló programon keresztül.

Zala megye könyvtári ellátásának átalakítása

A KSZR koncepciót és a jogszabályi változásokat, valamint a helyi adottságokat figyelembe véve a megyei könyvtár a következőket javasolja a települési könyvtári ellátás korszerűsítése érdekében.

Zala megyében **intézmény működtetését a városi könyvtárak mellett csak a nagyobb községekben javasoljuk** önállóan vagy többfunkciós intézmény összevonással. Ezeknek a könyvtáraknak saját állománnyal kell rendelkezniük, amelyet

folyamatosan fejlesztenek. A fenntartónak alkalmaznia kell egy könyvtáros szakembert, akivel munkaszerződést köt közalkalmazotti besorolással.

Arra továbbra is lehetőség nyílik, hogy az intézményként működő községi könyvtár szerződést köt a városi könyvtárral, amelyben megbízza az állománygyarapítással járó feladatokkal. Ebben az esetben a községi könyvtár átutalja a városi könyvtár számlájára a dokumentum-beszerzési összeget. A városi könyvtár munkatársa szerzeményez a község számára, a községi könyvtár saját leltárkönyvébe leltározza be a dokumentumokat, ellátja szakjelzettel, majd kiszállítja a helyszínre. Ezért a munkáért a városi könyvtár szolgáltatási díjat számol fel.

A szolgáltatás megrendelés lehetőségét javasoljuk azokon a kistélepüléseken, amelyek nem kívánnak intézményt működtetni. Egy részük jelenleg önállóan gyarapító könyvtár, vagy tagjai valamelyik ellátórendszernek. Már kialakult jó munkakapcsolatban állnak valamelyik városi könyvtárral, és/vagy a megyei könyvtárral. A hálózatgondozói és ellátórendszeri szolgáltatás így zökkenőmentesen átalakulhat az új forma szerint.

A községi önkormányzatok kezdeményezik a fenntartásukba tartozó nyilvános könyvtár jegyzékről való törlését, és a későbbiekben mint szolgáltató-helyet működtetik tovább.

A községi önkormányzatok a könyvtári szolgáltatást megrendelhetik a városi (vagy a megyei) könyvtártól, és ezt *könyvtárellátási szerződésben* rögzítik.

Az egyes községekben az önkormányzat biztosítja a szolgáltató helyet, beleértve a megfelelő helyiséget, a bútorzatot, a fűtést, a takarítást. Gondoskodhat továbbá a nyitva tartási időben a kölcsönző könyvtáros személyéről (azt a szolgáltató is biztosíthatja).

A szakembert igénylő feladatok ellátására az önkormányzat (az eddigi ellátórendszeri tevékenységet folytató) városi könyvtárat, vagy a megyei könyvtárat kéri fel.

A község önkormányzata határozatot hoz arról, hogy az alapító okiratot visszavonja, és nem kíván a továbbiakban intézményt működtetni. Ezt a határozatot el kell juttatni a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumához.

Az önkormányzat a korábban létrehozott gyűjteményt sajátként megtarthatja, de nem épít tovább dokumentumvagyon, hanem **szolgáltatást rendel meg**. A szerződésben rögzítésre kerül, hogy az önkormányzat befizetése alapján a szolgáltató könyvtár milyen ellátást biztosít.

A finanszírozó önkormányzat az érdekeltség-növelő támogatást továbbra is megkaphatja, mégpedig úgy, hogy a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén fent lévő szolgáltató könyvtár igényli meg.⁷

Az önkormányzati befizetések és egyéb forrásból vásárolt dokumentumok a szolgáltató könyvtár tulajdonába kerülnek. A megkötött szerződésben rögzíteni kell, hogy a szolgáltató könyvtár mekkora állományt biztosít a község számára, évente legalább mennyi új könyvet szállít ki, milyen nyilvántartásokat vezet, milyen technikai eszközöket, személyzetet stb. biztosít.

Vannak a megyében olyan kistélepülések is, ahol eddig nem volt könyvtári szolgáltatás. Számukra három megoldás is javasolható. Az egyik a **könyvtárbuszos** ellátási forma. E szolgáltatás bevezetéséhez, a busz megvásárlásához évente pályázati forrás nyújt lehetőséget. Ebben az esetben a községnek megállóhelyet kell biztosítani, és szerződést kötni egy szolgáltató könyvtárral. Úgy gondoljuk azonban, hogy a

könyvtárbuszos szolgáltatás költségessége miatt inkább más megoldásokon érdemes elgondolkodni.

Dönthetnek úgy is, hogy **szolgáltató-helyet hoznak létre** és a térség városi könyvtárával, vagy a megyei könyvtárral kötnek megállapodást a szolgáltatás megrendeléséről.

Amennyiben nem kívánnak szolgáltató-helyet sem kialakítani az önkormányzatok, **társulási szerződést** is köthetnek egymással. Ez alapján a térség nagyobb településén intézményként működő könyvtárat látogatják a kistelepülések lakói. Ez a nyilvános könyvtár lehet például a körjegyzőségi központ könyvtára. A társulási megállapodásban rögzítik, hogy a helyi önkormányzat évente bizonyos összeget átad a könyvtár működtetéséhez, a dokumentumok beszerzéséhez.

Amely kistérségben már megalakult a Többcélú Kistérségi Társulás – és felvette feladatai közé a mozgókönyvtári célokat – az érvényben lévő jogszabály szerint igényt nyújthat be normatív működési támogatásra (köztük mozgókönyvtári feladatok működési kiadásainak ellátásához), amely többletforrásokat jelent az önkormányzatok számára és anyagiakban járul hozzá a szolgáltatás biztosításához.⁸

A mozgókönyvtári ellátás tartalma a jogszabályok szerint lehet a könyvtárbusz alkalmazása, letéti ellátás, de az egyéb térségi ellátási tartalmak is.⁹ Tehát a dokumentum-ellátástól a kiadványok feldolgozásáig, feltárásiig, a dokumentumforgatáson át a képzés, továbbképzés működtetéséig, a közös katalógus, információs rendszer, közhasznú információs szolgáltatások rendszere mellett a helyismereti, helytörténeti dokumentumok központi nyilvántartásáig minden ide érhető. A társulás az igényelt forrást kizárólag arra a jogcímmel összefüggő feladatellátásra fordíthatja, amely jogcímen igényelte azt.

A többcélú kistérségi társulás szerződést köt a szolgáltató (városi, és/vagy megyei) könyvtárral - amely vállalja a mozgókönyvtári ellátást – amely szerint a normatív támogatást a feladatellátáshoz igénybe veheti.¹⁰

Ha a többcélú kistérségi társulás szolgáltatóhelyek működtetését vállalva biztosítja a településeken a könyvtári ellátást, gondoskodnia kell a szükséges technikai eszközökről, Internet kapcsolatról, bútorokról, a szállításhoz szükséges gépkocsiról. Hozzájárul a dokumentum-beszerzési összeghez, a szállítási és postaköltséghez, könyvtáros szakember alkalmazásához.

Ha a társulás könyvtárbusz útján biztosítja a könyvtári szolgáltatásokat, a szolgáltató könyvtárral olyan szerződést köt, amelyben ezt az ellátási formát jelöli meg. Ebben az esetben a könyvtárbusz beszerzéséhez, fenntartásához, a megállóhelyek kialakításához, a könyvtárbuszon elhelyezett állomány és technikai eszközök beszerzéséhez, könyvtáros személyzet alkalmazásához nyújt anyagi támogatást egyrészt a normatíva, másrészt pályázatok útján.

A szolgáltatást biztosító könyvtár tehát így juthat a forrás egy részéhez, amelyből a szolgáltatást működtetik. További *forrás a korábban már említett, a megrendelő önkormányzat hozzájárulása*. Ezen kívül remélhetőleg az új rendszer kiépüléséig a *megyei hálózati támogatás* is megmarad.

Mivel fontos kritérium, hogy **a többcélú kistérségi társulás csak abban az esetben igényelheti a mozgókönyvtári feladatellátásra jutó normatív támogatást, ha legalább 4 nyilvános könyvtári jegyzéken nem szereplő könyvtári szolgáltató-helyet üzemeltető önkormányzata rendelkezik ellátási szerződéssel**, végig kell gondolni, hogy hány településen indítják be első körben ezt a szolgáltatási formát,

hiszen ha a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén szerepelnek, testületi határozat szükséges arról, hogy megszüntetik az intézményt.

A többcélú kistérségi társulás a normatív támogatáson kívül fejlesztési forrást is igényelhet mozgókönyvtári feladatellátás fejlesztésre, a nyilvános könyvtári feladatok magasabb színvonalú ellátásának közös szervezéséhez. A fejlesztési forrásból, illetve a könyvtárbusz működtetés támogatási forrásából tehát nincsenek kizárva a nyilvános könyvtárat fenntartó önkormányzatok sem, ha a térségükben van 4 nyilvános könyvtárat nem működtető, és szerződés alapján ellátáshoz jutó önkormányzat.

A fejlesztési forrásból megvalósítható lenne például egy számítógépes szolgáltatási rendszer kialakítása is a térségben. Amennyiben minden településen egy Internet-eléréssel rendelkező számítógépet állítanak be könyvtári célra, a fejlesztési támogatásból lehetne egy olyan számítógépes szoftvert vásárolni, amely alkalmas például az egyes települések könyvtári állományának nyilvántartására, valamint helyismereti és közhasznú információk megjelentetésére, és segíti a dokumentum- és információcserét.

Hangsúlyozzuk, hogy a KSZR megszervezése megyénkben új lehetőségeket kínál. Jelenleg az alapító okirattal rendelkező könyvtárak önkormányzati szakfeladaton való működtetése az államháztartási törvénybe ütközik. Ennek feloldása, valamint a többletforrások megszerzésének lehetősége mindenképpen a mozgókönyvtári ellátás megszervezését indokolja.

A Deák Ferenc Megyei Könyvtár feladatai a Zala megyei Könyvtári Szolgáltató Rendszerben.

A Deák Ferenc Megyei Könyvtár kiemelt feladatának tekinti, hogy aktívan részt vegyen a zalai könyvtári szolgáltató rendszer korszerűsítésében. Így a következő feladatokat vállalja:

- Megismerve a központi elképzeléseket, megfogalmazza a Zala megyei könyvtári fejlesztés lehetőségeit. Szakmai ajánlását eljuttatja az érintett városi könyvtárakhoz és önkormányzatokhoz.
- Tájékozódik a Zala megyei kistérségi társulások elképzeléseiről, kapcsolatot kezdeményez a kistérségi irodákkal, felhívja a figyelmüket a mozgókönyvtári ellátás felvállalásának előnyeire.
- Segítséget nyújt a szolgáltatási szerződések elkészítéséhez.
- Figyelemmel kíséri a pályázati lehetőségeket, amelyről értesíti az érintett könyvtárakat, a fenntartó önkormányzatokat, a kistérségi társulásokat.
- A kistelepülések magas száma, valamint a nagy távolságok és a közlekedés nehézségei miatt a megyei könyvtár nem tudja egyedül vállalni a szolgáltató könyvtár szerepét a megyében, ezért ezt a feladatot a városi könyvtárakkal együtt vállalhatja.
 - A dokumentum-ellátás elsősorban a megbízott városi könyvtárak feladata. A DFMK a városi könyvtárak kérésére szakmai segítséget nyújt a gyűjteményszervezés (gyűjtés, állományba vétel, tartalmi és formai feltárás, szerelés, lista készítés a letétbe kerülő könyvekről, kiszállítás) szempontrendszerének kidolgozásában.

- A DFMK a zalaegerszegi kistérségben, illetve a zalaszentgróti kistérségben vállalhatja fel a dokumentum-ellátást nyújtó szolgáltató könyvtári feladatokat. Ezt a feladatot a jövőben a kistérségek városi könyvtáraival még egyeztetni kell.¹¹
- A DFMK részt vállal az információs szolgáltatásban. A könyvtár honlapján az on-line katalógus, valamint a saját adatbázisok az interneten elérhetők. A felhasználók és a könyvtárak személyesen, telefonon, FAX-on, és e-mailben is megkereshetik könyvtárunkat, referenz kérdéseket tehetnek fel.
- Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer keretén belül – mint szolgáltató könyvtár – könyvtárközi kölcsönzés útján vállalja a dokumentumok eljuttatását a megye települési könyvtáraihoz is.
- A megyei könyvtár (a többcélú kistérségi társulások számára is megrendelhető) szolgáltatásaihoz tartozik programok, rendezvények, kiállítások szervezése és szakmai kiadványok megjelentetése. Köztük kiemelt helyen szerepelnek a különböző gyermekprogramok, olvasásnépszerűsítő rendezvények, szakmai továbbképzések, kiállítások, és az Internet használói képzés.
- A megyei könyvtár továbbra is vállalja a településeken dolgozó könyvtárosok és könyvtári adminisztrációval megbízott személyek munkájának segítségét. A módszertani gondozás részterületei közé tartozik a tanácsadó tevékenység, szakértői véleményezés, a szakmai képzettséggel nem rendelkezők tájékoztatása a könyvtári munkafolyamatokról, az elavult és fölös példányok leválogatása, állományellenőrzés.
- A megyei könyvtár vállalja, hogy folyamatosan figyelemmel kíséri a megyei könyvtári szolgáltató rendszer működését. Évente összegyűjti a statisztikai adatokat, méri a szolgáltatások hatékonyságát, a felhasználók elégedettségét. Ezek felhasználásával tanulmányt készít. Negyedévente konzultációs értekezletet hív össze az együttműködő könyvtárak számára, ahol az aktuális feladatok megbeszélésére kerül sor. A Zalai könyvtárak levelező listáján folyamatos kapcsolatot tart a megye könyvtáraival.

A városi könyvtárak feladatai a Zala megyei Könyvtári Szolgáltató Rendszerben.

A városi könyvtárak közül azoknak kell részt venni a dokumentum-ellátásra is kiterjedő Zala megyei Könyvtári Szolgáltató Rendszer kialakításában, amelyek az egyes kistérségek területén működő legnagyobb városi könyvtárak. Közülük a keszthelyi, a lenti, a letenyei, a nagykanizsai és a zalaegerszegi városi könyvtárak már évtizedek óta végeznek hálózatgondozói, illetve ellátórendszeri tevékenységet, így nem jelent számukra teljesen új feladatot a kistérségi ellátásba való bekapcsolódás. Viszont a zalaszentgróti kistérségben a városi könyvtár számára új feladatot jelentene a községi könyvtári ellátás. A Nagykanizsai Kistérségben már elindult a KSZR kialakítása elektronikus dokumentumszolgáltatás formájában.

A városi könyvtárak feladatai:

- Ísmerjék meg a KSZR központi elképzeléseit, és a Deák Ferenc Megyei Könyvtár által összeállított koncepciót.
- Szorgalmazzák a kistérségben a mozgókönyvtári ellátás megszervezését.

- Vegyék fel a kapcsolatot a kistérségük önkormányzataival, kérjenek tőlük véleményt arról, hogyan szeretnék a jövőben biztosítani településükön a könyvtári ellátást.
- Megismerve az egyes önkormányzatok véleményét, a kistérségekben a városi könyvtárak a kistérségek és a megyei könyvtár képviselőivel hozzanak létre egy munkacsoportot, amely részletesen kidolgozza a térség könyvtári ellátását.
- A több évtizede működő hagyományos ellátórendszeri tevékenységet át kell alakítani. A korábban kötött ellátórendszeri szerződések felbontása után gondoskodni kell az ellátórendszeri leltárkönyvben nyilvántartott dokumentumokról (kinek az állományába kerüljön).
- Fogalmazzák meg az új szolgáltatási szerződéseket, amelyben rögzítsék a megrendelő, illetve a szolgáltató könyvtár feladatait.

A Zala megyei Könyvtári Szolgáltató Rendszer kialakítása a fenntartói döntésen múlik

Az 1997. évi CXL. törvény a könyvtári szolgáltatás biztosítását írja elő kötelező feladatként és lehetőséget ad a fenntartó önkormányzatoknak arra, hogy kiválasszák, hogy ezt milyen formában kívánja ellátni. A megyei könyvtár szintén e törvény 66. §-a alapján szakmai javaslatot tehet arra, hogyan alakítható át a nagy hagyománnyal rendelkező megyei szolgáltatás. A döntés joga tehát az önkormányzatok kezében van, amelynél figyelembe kell venni a következő tényezőket:

- A fenntartónak mérlegelni kell, hogy vállalni tudja-e önálló intézmény működtetését, vagy más formában biztosítja a könyvtári szolgáltatást (társulás, szolgáltatás megrendelése). A kis állománnyal rendelkező, megbízási díjas könyvtárost alkalmazó, alacsony nyitva tartású könyvtárak nem felelnek meg a nyilvános könyvtár alapkövetelményeinek. Mint szolgáltató helyek azonban továbbra is működhetnek. Ha a fenntartó önkormányzat úgy dönt, hogy kezdeményezi települési könyvtárának törlését a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékéről, az nem jelenti azt, hogy a községben megszűnik a könyvtár, hiszen az épület, az állomány - mint vagyon – továbbra is megmarad, csak a szolgáltató változik.
- Az elmúlt években alapító okirat megléte volt szükséges ahhoz, hogy a települési könyvtár állami támogatáshoz jusson. Jogszabályváltozás miatt ma már az érdekeltségnövelő támogatás a dokumentumra fordított összeg után akkor is jár, ha a község könyvtára szolgáltatóhelyként ellátást kap egy városi, vagy megyei könyvtártól.
- A támogatási rendszer az utóbbi években megváltozott. Egyrészt *csökkent* a kulturális normatíva, másrészt úgy tűnik, hogy azok a kistérségek, amelyek nem tartanak fenn intézményt a kistérségen keresztül *olyan támogatottságban* részesülhetnek, amely a lakosság könyvtári ellátásának színvonalát emeli.
- 2006-tól a nemzetközi szabványra áttérve a statisztikai adatszolgáltatás is megváltozik. Ismerve a bevezetésre kerülő statisztikai űrlapot, megállapítható, hogy a jelenleg működő ellátórendszerek nem illeszthetők be az új típusú adatszolgáltatásba. A nagy hagyományokkal rendelkező ellátórendszeri szolgáltatást tehát át kell alakítani, hogy megfeleljen az érvényben lévő jogszabályoknak.

Javasoljuk, hogy az önkormányzatok év elején tüsszék napirendre a képviselő testületi üléseken a könyvtár helyzetének megvitatását. Mérlegeljék, hogy anyagi helyzetük alapján melyik szolgáltatási formát tudják vállalni, és hozzanak erről határozatot. Döntsenek arról, hogy önállóan vállalják a könyvtári szolgáltatás biztosítását, vagy a többcélú kistérségi társuláson keresztül igénybe vehető támogatásokat is ki szeretnék használni. Ezek után tegyék meg a szükséges lépéseket.

Döntésükről értesítsék a hálózati gondozást végző városi könyvtárat, vagy a megyei könyvtárat.

Azoknak az önkormányzatoknak, amelyek korábban ellátórendszeri szerződést kötöttek valamelyik városi könyvtárral, a szerződést fel kell bontaniuk.

Attól függően, hogy az önkormányzat milyen formában biztosítja a jövőben a könyvtári szolgáltatást (önálló intézményt működtet, szolgáltató helyet működtet, könyvtárbuszos szolgáltatása rendel meg, társulást hoz létre) el kell készíteni a megfelelő dokumentumokat és szerződéseket.

Lehetősége van arra, hogy a megfelelő döntés érdekében szakvéleményt kérjen a Deák Ferenc Megyei Könyvtártól, vagy a hálózati gondozást végző városi könyvtár vezetőjétől.

A jelen helyzetben a gyorsaság is fontos, hiszen ahol megalakult a többcélú kistérségi társulás, és felvette feladatai közé a mozgókönyvtári ellátást az év első felében nyújthatja be igényét normatív támogatásra (2005-ben a február 1-ig lehetett igényelni a normatív támogatást, és február 15-ig a szerződést is meg kellett kötnie a szolgáltató könyvtárral.)

Jegyzetek:

¹ Zala megye statisztikai évkönyve 2003. Zalaegerszeg, KSH Zala Megyei Igazgatósága, 2004.

² Bangó Béla- Sebestyénne Horváth Margit: Zala megye településeinek könyvtári ellátása 2004-ben = Zalai Könyvtári Levelező 2005. 1. sz. 4-16. p.

³ Tóth Máté: Hazai ellátórendszerek egy országos vizsgálat adatainak tükrében. = Könyvtári Figyelő 2004. 4. sz. 719-761. p.

⁴ Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepüléseken élők számára URL: http://www.kultura.hu/nkom/nkom/infothek/article/D999_article_63713.html

⁵ 36/2005. (III. 1.) Korm. rendelet a többcélú kistérségi társulások megalakulásának 2005. évi ösztönzéséről és modellkísérletek támogatásáról. V. Mozcókönyvtári feladat.

⁶ 2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásairól melléklete

⁷ 4/2004. (II. 20.) NKÖM rendelet a helyi önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltség-növelő támogatásáról.

⁸ 5/2005. (I. 19.) Korm. rendelet a többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív működési támogatásáról.

⁹ 36/2005. (III. 1.) Korm. rendelet a többcélú kistérségi társulások megalakulásának 2005. évi ösztönzéséről és modellkísérletek támogatásáról. 1. sz. melléklet V. Mozcókönyvtári feladat

¹⁰ A 17/2005. (IV. 5.) BM-PM együttes rendelet szerint a normatív támogatás összege 2005-ben mozgókönyvtári feladat ellátása esetén könyvtári szolgáltató helyenként 1 096 500 Ft volt.

¹¹ 2005-ben a DFMK hálózati gondozásába tartozó 4 községi könyvtár (Alsónemesapáti, Nemesrádó, Vöckönd, Zalaigrice) fenntartójával írt alá letéti ellátást biztosító együttműködési megállapodást. Pályázati források felhasználásával a letéti ellátás 2006-ban veszi kezdetét.

Sebestyénne Horváth Margit